

De heilige natuur
Karen Armstrong

Querido Facto, 2022, 256 blz., EUR 20,99
ISBN: 9789021462707

In vergelijking met de bekendste werken van bestsellerauteur Karen Armstrong is *De heilige natuur* een relatief dun boek. De Britse ex-non slaagt er niettemin alweer in om een indrukwekkend encyclopedisch overzicht te geven van de wereldreligies en hun verhouding tot de natuur. Aan de hand van enkele basisteksten zet ze hun gelijkenissen en verschilpunten in de verf. Ze laat overigens niet na om de diversiteit binnen religieuze tradities te illustreren en laat ook kleinere religies als het jainisme aan het woord. Mede daardoor vormt het boek een handig naslagwerk voor wie bijvoorbeeld in levensbeschouwelijk onderwijs aan de slag wil gaan met ecologische kwesties.

Behalve als naslagwerk laat het boek zich ook karakteriseren als spirituele aanmaning. Er gaat een urgentie uit van Armstrongs schrijven. Diepgaand geïnspireerd door de levensbeschouwelijke tradities die ze bespreekt, roept de auteur ons op om onze levenswijze radicaal te veranderen en te groeien in harmonie met anderen, onszelf, de natuur en zelfs de kosmos. Ze geeft daartoe telkens de nodige tips in een afsluitende paragraaf bij elk hoofdstuk. Ondanks haar waarschuwingen tegen verstikkende paternalistische vingertjes wordt de toon daardoor soms moraliserend. Er is veel moeten in het boek, vooral dan in die afsluitende paragrafen.

Daarnaast vervalt Armstrong soms in een te eenvoudig dualisme tussen Oost en West, ondanks de nuanceringen die ze voor elke wereldreligie aanbrengt. De islam ziet ze als een brug tussen de oosterse en westerse mentaliteit. Ze schrijft in dat verband (p. 146): "In de Koran, het recentste van de heilige geschriften die we in dit boek bespreken, is een hechte band te zien tussen de twee belangrijkste interesses van religie: de eerbied voor de natuur van de oosterse tradities en de betrokkenheid met compassie en rechtvaardigheid van het monotheïsme."

Wie het Verre Oosten een beetje kent, weet dat er in veel Aziatische landen geen spontane eerbied is voor de natuur, zelfs niet in landen die historisch en cultureel gezien het meest zijn beïnvloed door hindoeïsme en boeddhisme. Contemplatieve aanvaarding van wat is verwordt er vaak tot een laissez-faire attitude, waarbij de verwoesting van de eigen leefwereld deel uitmaakt van een onafwendbaar proces. In het licht van veel oosterse tradities zijn morele categorieën als goed en kwaad eigenlijk oppervlakteverschijnselen, immer relatief. Het lijden dienen we volgens die tradities zodanig te zien als een deel van de cyclus van het leven en de kosmos dat we uiteindelijk alleen nog die cyclus zien, en daardoor in zekere zin onthecht geraken van het lijden en één worden met de kosmos. Armstrong lijkt die houding verscheidene keren aan te bevelen, en klinkt soms zelfs nietzscheaans in dat opzicht. Dat leidt in haar betoog tot de nodige paradoxen.

Enerzijds bepleit Armstrong een menselijk streven dat het behoren tot de natuur en de kosmos op de eerste plaats zet, en anderzijds zoekt ze naar mogelijkheden voor compassie en sociale rechtvaardigheid – terwijl de natuur gewoon gebeurt, voorbij ethische categorieën als goed en kwaad. In het laatste hoofdstuk tracht Armstrong met een concept als antropokosmische mentaliteit de paradox op te lossen tussen (eerder oosterse) contemplatieve aanvaarding van het kosmische gebeuren en (eerder westerse) profetische actie ten voordele van sociale gerechtigheid (p. 210): "We moeten een antropokosmische mentaliteit ontwikkelen die het individu met de gemeenschap verenigt en de harmonie tussen de menselijke soort en de niet-menselijke wereld in stand houdt." Dat is een intussen voor velen weinig bediscussieerbare oproep, een cliché bijna. Voor sommige lezers kan haar betoog daardoor aan spankracht verliezen, zeker ook omdat ze de wereldreligies in een nogal eenvoudig, al te idealistisch schema stopt. Ze dreigt met name misschien zelfs voorbij te gaan aan andere mogelijke uitkomsten van een oosterse spiritualiteit, die heel wat minder milieuvriendelijk zijn

dan ze het voorstelt. Een auteur als Paul Kingsnorth kan wat dat betreft een welkome aanvulling bieden. Armstrong heeft met dit boek op een doordachte manier veel interessante gegevens verzameld. Het kritische denkwerk daarover is evenwel nog lang niet afgerond. Maar dat is wellicht, haar kennende, geenszins haar bedoeling, wel integendeel.

Erik Buys